

УДК 351.83

Законодавче забезпечення державної сімейної політики в Україні

О.В. МИХАЙЛЕНКО

Дніпропетровський регіональний інститут державного управління
Національної академії державного управління при Президентові України,
м. Дніпропетровськ, Україна

Авторське резюме

У статті розглянуто особливості державної сімейної політики в Україні та проаналізовано чинні національні документи у цій сфері. Обґрунтовано потребу вдосконалення законодавчої нормативно-правової бази у сфері сімейної політики. Автор робить висновок, що державна сімейна політика має бути переорієнтована з сімейного неблагополуччя на стимулювання сімейного благополуччя. Завдання держави - створити умови для виконання сім'єю її соціальних функцій, пов'язаних з турботою і вихованням дітей, формуванням особистості, доглядом за непрацездатними батьками. При такому підході сім'я і держава стають партнерами, взаємно розділяють ризики і відповідальність за благополуччя як окремої родини, так і держави в цілому. Благополучні сім'ї стають зацікавленими у збереженні економічної, політичної, соціальної, демографічної стійкості держави не менше, ніж держава в благополуччі і соціальної та економічної стійкості українських сімей. Ключовим фактором оптимізації державної сімейної політики має бути пропагування та формування у суспільстві пріоритету сімейних цінностей та відповідального батьківства.

Ключові слова: сім'я, державна сімейна політика, сімейне благополуччя, соціальні функції, сімейні цінності, відповідальне батьківство.

Legislative support state family policy in Ukraine

O.V. MYKHAILENKO

Dnepropetrovsk regional institute of public administration, the National
academy of public administration, office of the President of Ukraine,
Dnepropetrovsk, Ukraine

Abstract

The article discusses the features of state family policy in Ukraine and analyzed existing national documents in this area. Substantiated the need to improve the legal regulatory framework in the field of family policy. The author concludes that the state family policy should be reoriented with family problems at promoting family well-being. The task of the state - to create conditions for the implementation of family social functions related to the care and education of children, the formation of personality, caring for disabled parents. In this approach, the family and the state are partners mutually share risks and responsibilities for the welfare of a single family, and the state as a whole. Happy family are interested in preserving the economic, political, social, demographic stability of the state is less than that of the well-being and social and economic stability of Ukrainian families. A key factor in optimizing the state family policy should be the promotion of the society and the priority of family values and responsible parenthood.

Keywords: family, state family policy, family welfare, social functions, family values, responsible parenthood.

Постановка проблеми. Благополуччя сім'ї, зміцнення і розвиток сімейного способу життя – основна мета сімейної політики. За роки незалежності в Україні державна сімейна політика стала одним із пріоритетних напрямів державної соціальної політики; створена систе-

© О.В. Михайленко, 2014

ма, розроблені певні механізми її реалізації. Але на сучасному етапі розвитку української держави виникає необхідність усвідомлення та переосмислення змін соціально-економічного, політичного, демографічного та духовного життя людей з метою винайдення шляхів для покращання умов функціонування сім'ї. Важливо, не втративши позитивного досвіду, напрацьованого десятиліттями, виокремити проблеми сучасної сім'ї та окреслити можливі варіанти їх вирішення.

Аналіз досліджень і публікацій. Дослідженням важливих аспектів сімейної політики як окремого напрямку діяльності держави займалися А.І. Антонов, О.М. Богаєвська, А.Г. Вишневський, Г.І. Клімантова, В.М. Медков, Л.М. Мельничук,. Актуальні проблеми державної сімейної політики, регулювання шлюбно-сімейних відносин у межах здійснення соціальної політики розглядалися у роботах О.М.Аверіна, М.О. Волгіна, М. Ганслі Теренса, Е.А. Гансової, С.Ю.Гончарової, А.М.Гриненка, М.В.Кравченко, І.П.Отенко, О.М.Палій, В.А.Скура-тівського, Є.І.Холостової, П.І.Шевчука, О.О. Яременка та ін. Демографічним аспектам формування та реалізації сімейної політики присвячені дослідження таких дослідників, як Л.С. Дорошенко, І.О. Курило, Е.М. Лібанова, О.В. Макарова, А.І. Романюк, В.С. Стещенко, Л.В. Чуйко та ін. Питання правового регулювання сімейних відносин в Україні, соціального забезпечення сімей з дітьми, їх соціально-правового захисту, правових засад розвитку інституту сім'ї розглядалися в дослідженнях та публікаціях В.І. Борисової, К.М. Глиняної, І.В. Жилінкової, Л.В. Кулачок, О.М. Пономаренко, І.В. Чеховської. Науко-

ві розробки щодо забезпечення гендерної рівності у сім'ї містять праці Ю.М. Галустян, Н.В. Грицяк, Л.С.Кобилянської, Н.В. Лавріненко, Т.М. Мельник та інших учених.

Відаючи належне дослідженням, які були проведені вищезгаданими науковцями, зауважимо, що українськими вченими не здійснювався ґрунтовний аналіз нормативно-правової бази державної сімейної політики України та детальний аналіз ефективності заходів, що здійснювалися державними органами в межах проведення державної сімейної політики України. Крім цього, сімейна політика, реагуючи на різні фактори (економічну кон'юнктуру, соціальні зрушення, демографічну ситуацію тощо) та враховуючи національний менталітет, повинна знати змін щодо мети, пріоритетів та методів реалізації. Всі ці фактори важливо брати до уваги при виробленні напрямів удосконалення державної сімейної політики. Зазначене дозволяє зробити висновок про те, що державна сімейна політика України перебуває на стадії формування і потребує ґрунтовних досліджень.

Мета дослідження - здійснити огляд існуючих нормативно-правових актів, що регулюють взаємовідносини інституту сім'ї та держави і окреслити перспективи розвитку державної сімейної політики України.

Виклад основного матеріалу. Основними складовими правового забезпечення сімейної політики є конституційне законодавство; спеціальне сімейне законодавство; галузеве законодавство (житлове, трудове, кримінальне, адміністративне) тощо.

Конституція України проголошує, що сім'я, поряд з дитинством і материнством, охороняється державою (ст.51), що кожна людина має право на достатній життєвий рівень

для себе та своєї сім'ї (ст. 48) [1]. Відповідно до цього визначаються основні соціальні права і гарантії, які забезпечуються чинним законодавством.

Відповідно до Конституції України, зокрема ст. 1, 3, 11, 24, 48, 49, 51, 52 розроблено Концепцію державної сімейної політики, яка регламентує загальну стратегію, пріоритетні напрями державної сімейної політики, передбачає здійснення системи заходів тощо [2]. Документ визначає основні принципи сімейної політики, серед яких:

- суверенітет і автономія сім'ї у прийнятті рішень щодо свого розвитку;

- диференційований підхід до надання державою гарантій соціального захисту сім'ї;

- паритетна рівновага та партнерство між жінками і чоловіками в усіх сферах життя;

- соціальне партнерство сім'ї та держави;

- пріоритетність інтересів дитини.

Водночас Концепція має низку недоліків, які стали перешкодою на шляху досягнення проголошених принципів. У Концепції відсутня методологічна частина, не визначені основні терміни та базові поняття, такі як: «державна сімейна політика», «категорії сімей», «сім'я з дітьми», що приводить до різного тлумачення і змістовного наповнення цих термінів. Не виписаний механізм фінансування, не розроблені морально-етичні критерії, не встановлені «межі» компетенції суб'єктів управління.

Успішність та ефективність подальшої розробки та реалізації державної сімейної політики значною мірою залежать від того, наскільки однозначно будуть трактуватися згадані вище концептуальні поняття кожним суб'єктом державної сімей-

ної політики, чи вдасться розробити систему комплексної адресної допомоги сім'ї з механізмом моніторингу процесу змін та оцінкою остаточного результату. З метою збереження традиційних сімейних цінностей, посилення мотивації до реєстрації шлюбів, свідомого народження і виховання дітей, а також підвищення соціального захисту сімей, які опинились у складних життєвих обставинах, 15 травня 2013 року Кабінет Міністрів України затвердив Державну цільову соціальну програму підтримки сім'ї до 2016 року [3].

Здійснення державної політики щодо подолання негативних явищ здійснюватиметься за кількома напрямками. Перший напрямок - матеріальна підтримка сімей (реалізація програми передбачає додаткове фінансування розміром 46 млн. грн., з них 11 млн. грн. - з державної скарбниці, 34 млн. грн. - з місцевих бюджетів і 750 тис. грн. - це додатково залучені кошти і гранти), другий - посилення відповідальності батьків за виховання дітей та попередження сімейного неблагополуччя, третій - підвищення престижу сім'ї та інформаційна складова.

На думку нормотворців, виконання зазначеної Програми дасть змогу підвищити престиж сім'ї та сформувати позитивне ставлення до багатодітних сімей, розуміння необхідності надання їм адресної підтримки; зміцнити шлюб та зменшити кількість розлучень; збільшити кількість сімей, в яких виховується двоє та більше дітей; мінімізувати прояви насильства у сім'ї, посилити відповідальність батьків за виховання, розвиток дітей; забезпечити надання послуг сім'ям з питань підготовки до батьківства; впровадити підготовку молоді до подружнього життя та інше.

З метою систематизації пра-

вових норм регулювання сімейних відносин 10 січня 2002 року Верховна Рада України прийняла Сімейний кодекс України (далі – Кодекс), який набув чинності з 1 січня 2004 р. [4].

Кодекс дає визначення загальних засад регулювання сімейних відносин, яке здійснюється для: зміцнення сім'ї як соціального інституту і як союзу конкретних осіб; утвердження почуття обов'язку перед батьками, дітьми та іншими членами сім'ї; побудови сімейних відносин на паритетних засадах, на почуттях взаємної любові та поваги, взаємодопомоги і підтримки; забезпечення кожної дитини сімейним вихованням, можливістю духовного та фізичного розвитку.

Позитивним аспектом даного Кодексу є нормативне закріплення за сім'єю значення первинного та основного осередку суспільства (п.1 ст. 3).

Сімейний кодекс України містить норми, які встановлюють порядок та умови укладання шлюбу, порядок його реєстрації, правові наслідки заручин, умови та порядок припинення шлюбу, визнання його недійсним тощо. Ці відносини виникають у процесі створення сім'ї або, навпаки, її припинення. У зв'язку з тим, що ці відносини спрямовані на встановлення або припинення саме сімейних прав та обов'язків, вони, хоча і не є за своєю природою сімейно-правовими, однак складають предмет сімейно-правового регулювання.

Важливим є те, що в основних засадах звертається увага на такі аспекти, як:

- рівність прав жінок та чоловіків і їхніх обов'язків у сімейних відносинах, шлюбі та сім'ї (ч. 6 ст. 7). Реалізація цього принципу набуває особливої ваги в контексті зобов'язань України щодо утверд-

ження гендерної рівності в українському суспільстві й виконання норм Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок та чоловіків» [5];

- рівність прав та обов'язків батьків щодо дитини (ст. 141);

- особливості здійснення батьківських прав та обов'язків неповнолітніми батьками (ст. 156; ст.16-17);

- захист сімейних прав та інтересів в судовому порядку (при цьому, відповідно до ст. 18, правом на безпосереднє звернення до суду наділені учасники сімейних правовідносин, які досягли 14 років).

Слід зазначити, що Кодекс регулює переважно внутрішньосімейні відносини і у ньому не визначені взаємовідносини інституту сім'ї з державою, державними інститутами, системою охорони здоров'я, освіти, соціального страхування і соціальної допомоги та іншими.

Відповідно до Указу Президента України «Про заходи щодо заохочення народжуваності в Україні» [6], пріоритетними напрямками соціальної політики держави визначено поліпшення демографічної ситуації, забезпечення підтримки сімей з дітьми, посилення соціального захисту материнства і дитинства.

Незважаючи на те, що з 2011 року спостерігається збільшення кількості народжень, смертність українців майже в півтора раза перевищує це число. Створення умов для зміни демографічної ситуації – одне з найактуальніших завдань Уряду.

В 2004 році ухвалена «Концепція демографічного розвитку на 2005-2015 роки» [7] та Державна програма «Репродуктивне здоров'я нації на період до 2015 року» [8]. Програма передбачає, що основні ресурси та зусилля спрямовуються на:

- соціально-економічну підтримку молодих сімей;

- заохочення сімей до народження дітей;

- програму безоплатного лікування і штучного запліднення жінок у подружжях, які зіткнулися з проблемою безпліддя;

- розвиток системи консультування молодих пар, які готуються до укладення шлюбу;

- планування сім'ї.

Підвищення народжуваності в основному, стимулюється виплатою одноразової державної допомоги при народженні дитини, яка суттєво була збільшена в 2005 році.

Очікувати підвищення рівня народжуваності неможливо без забезпечення умов для реалізації прав і гарантій для матерів під час вагітності, для матері/батька після народження дитини.

Основою для створення таких умов слугує низка законодавчих норм, які закріплені в Кодексі Законів України про Працю [9]. Зокрема, матерям гарантується оплачувана декретна відпустка тривалістю 70 днів до пологів та 56 днів після пологів (ст. 179). При народженні двох і більше дітей одночасно, а також у випадку післяпологових ускладнень відпустка продовжується ще на 14 днів. Відпустка надається повністю, незалежно від того, скільки днів було використано жінкою до пологів. Національне законодавство передбачає можливість для надання відпустки по догляду за дитиною не лише матері, а й батьку або іншому членові сім'ї. Проте, в Україні все ще незначна кількість чоловіків реалізують своє законне право на відпустку по догляду за дитиною. Отже, доцільно зосередити зусилля на пропагуванні такої можливості, а також на створенні механізмів мотивації роботодавців, особливо в сфері приватного бізнесу, надавати такі відпустки своїм працівникам.

Вагітні жінки користуються правом на полегшення умов праці як до, так і після пологів, заборону працювати у неробочий або нічний час (ст. 176-177). Закон охороняє таких жінок, а також жінок, які виховують дитину до 3-х років від звільнення (ст. 184). Але існує безліч прикладів порушення цих прав та гарантій. Питання створення дієвого механізму контролю за реалізацією цих прав і гарантій – ще одне завдання для Уряду на найближчі роки.

Як уже зазначалося, держава передбачає фундаментальне право для сім'ї на допомогу після народження дитини. Така допомога має різні типи. Зокрема: одноразова допомога при народженні дитини; допомога по догляду за дитиною до досягнення нею 3-го віку; допомога на дітей, які перебувають під опікою чи піклуванням; допомога на дітей самотнім матерям. Розмір державної допомоги визначається щорічно Верховною Радою України у відсотковому відношенні до прожиткового мінімуму. Механізм виплат регламентує постановою Кабінету Міністрів України.

Беручи до уваги досвід зарубіжних країн, у 1992 р. був прийнятий Закон України № 2811-ХІІ «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» [10], відповідно до якого держава призначала сім'ям з дітьми наступні види допомоги:

- допомога у зв'язку з вагітністю та пологами (надається у розмірі 100 % середньомісячного доходу (стипендії, грошового забезпечення, допомоги по безробіттю тощо) жінки, але не менше 25 % від розміру встановленого законом прожиткового мінімуму (ПМ) для працездатної особи із розрахунку на місяць);

- допомога при народженні дитини нараховується виходячи з розміру прожиткового мінімуму для дітей віком до шести років, установ-

леного на день народження дитини (надається у сумі: кратній 30 розмірам ПМ – на першу дитину; кратній 60 розмірам ПМ – на другу дитину; кратній 120 розмірам ПМ – на третю і кожен наступну дитину (з 17.03.2011 р.) [11].

Покриття витрат на виплату державної допомоги сім'ям з дітьми здійснюється за рахунок коштів Державного бюджету України у вигляді субвенцій до місцевих бюджетів.

Крім цього надається:

- допомога при усиновленні дитини (у розмірі, встановленому для виплати допомоги при народженні першої дитини) (з 01.01.2009 р.) [6];

- допомога по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку (у розмірі, що дорівнює різниці між прожитковим мінімумом, встановленим для працездатних осіб, та середньомісячним сукупним доходом сім'ї в розрахунку на одну особу за попередні шість місяців, але не менше 130 гривень);

- допомога на дітей, над якими встановлено опіку чи піклування (у розмірі, що становить два прожиткових мінімуми для дитини відповідного віку (з 01.01.2009 р.) [12];

- допомога на дітей одиноких матерям тощо (у розмірі, що дорівнює різниці між 50 % прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку та середньомісячним сукупним доходом сім'ї в розрахунку на одну особу за попередні шість місяців, але не менше 30 % прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку) (з 01.01.2007 р.) [13].

Водночас структура народжуваності продовжує залишатися несприятливою. За даними вибіркового обстеження умов життя домогосподарств в Україні найпоширенішим типом є однодітні сім'ї. У 2000 р. частка домогосподарств із однією дитиною серед усіх домогосподарств

з дітьми становила близько 61 %, а вже у 2011 р. вона збільшилася до 74,9 %. Відповідно, частка домогосподарств з двома дітьми зменшилася з 33,3 % у 2000 р. до 23,6 % у 2011 р. Щодо третіх і наступних дітей, частка таких сімей поменшала з 5,7 % - до 2,5 % [14], тобто зростання виплат відбувається паралельно зі зменшенням кількості багатодітних сімей (3 й більше дитини), які і є критично важливими для забезпечення відтворення населення – сім'я з однією дитиною цю функцію не виконує.

У зв'язку з соціально-економічною нестабільністю не втрачає своєї актуальності такий фундаментальний напрямок державної сімейної політики, як підтримка окремих категорій сімей. З метою скорочення обсягів бідності та малозабезпеченості держава, в рамках наявних можливостей, надає різноманітну матеріальну, соціальну та психологічну підтримку сім'ям, які опинилися в складних життєвих обставинах; сім'ям з дитиною-інвалідом або матір'ю/батьком-інвалідом; неповним сім'ям з дітьми; багатодітним сім'ям тощо.

На підтримку малозабезпечених сімей прийнятий Закон України «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям» № 1768-III від 01.06.2000 р., спрямований на реалізацію конституційних гарантій права громадян на соціальний захист - забезпечення рівня життя не нижче від прожиткового мінімуму шляхом надання грошової допомоги найменш соціально захищеним сім'ям [15].

Порядок призначення та обсяги виплат такої допомоги регламентуються низкою документів. Попри наявність гарантій державної допомоги не всі родини користуються цими гарантіями. З-поміж іншого через

наявні бюрократичні перепони. Усунення таких перешкод є актуальним завданням для органів виконавчої влади.

Відсутність власного житла - найгостріша проблема для більшості сімей в нашій країні. У 2012 році 14,2% домогосподарств України проживало в однокімнатних квартирах, 35% - в двокімнатних, 35,5% - у трикімнатних і лише 15,3% - квартирах, в яких налічувалося чотири й більше кімнат. При цьому 7 млн. українських сімей (41% від загального числа домогосподарств) володіли менш ніж 13,65 кв.м житлоплощі на одну людину, тобто нижче за мінімальну норму, передбачену в Житловому кодексі України. З них 2 млн. 600 тис. сімей (15,5%) володіли менш, ніж 9 кв.м на одну людину, а 1 млн. 500 тис. сімей (9,1%) - менш ніж 7,5 кв.м житлової площі на одну людину [16].

На сьогодні в Україні лише кожна третя молода сім'я мешкає в окремому домогосподарстві, при цьому 3,4% з них проживають у гуртожитку, 4,3% - у комунальній квартирі або в частині індивідуального будинку. Вирішення житлових проблем молодих сімей регулюється Законом «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» [17]. На стимулювання молодіжного будівництва спрямована і Державна програма забезпечення молоді житлом на 2002-2012 роки [18], але за цей період лише 2,5% молодих сімей, які перебували на квартирному обліку, отримали житло, а обсяг введеного в експлуатацію житла становить 12% запланованого. Отже, процес фінансування житлового будівництва в Україні потребує модернізації та забезпечення ефективності фінансових механізмів.

Висновки. Підсумовуючи, слід зазначити, що за роки незалежності в

Україні здійснена певна законотворча робота для правового забезпечення практичної реалізації державної сімейної політики.

Проте державна сімейна політика розглядається як система заходів, спрямованих на усунення наслідків, а не причин, що перешкоджають повноцінному функціонуванню інституту сім'ї. У результаті такого підходу основне спрямування державної політики - це матеріальна підтримка окремих категорій сімей, що призводить до формування пасивної, споживацької поведінки сімей.

Державна сімейна політика має бути переорієнтована з сімейного неблагополуччя на стимулювання сімейного благополуччя. Завдання держави - створити умови для виконання сім'єю її соціальних функцій, пов'язаних з турботою і вихованням дітей, формуванням особистості, доглядом за непрацездатними батьками. При такому підході сім'я і держава стають партнерами, взаємно розділяють ризики і відповідальність за благополуччя як окремої родини, так і держави в цілому.

Благополучні сім'ї стають зацікавленими у збереженні економічної, політичної, соціальної, демографічної стійкості держави не менше, ніж держава в благополуччі і соціальній та економічній стійкості українських сімей.

Ключовим фактором оптимізації державної сімейної політики має бути пропагування та формування у суспільстві пріоритету сімейних цінностей та відповідального батьківства.

Життєдіяльність сім'ї не обмежується її внутрішніми проблемами. Тому відносини держави й сім'ї, їх прав та взаємних обов'язків повинні мати чітке відображення в законодавстві.

Необхідно змінити існуючу кон-

цепцію сімейного законодавства, прийняти комплекс правових норм, що визначають соціальні відносини держави та сім'ї. Принципово важливо не тільки закріпити права та взаємну відповідальність, але й розробити відповідні механізми реалізації.

На нашу думку, в сфері нормативно-правового забезпечення державної сімейної політики доцільно:

- законодавчо визначити поняття «державна сімейна політика» та інших базових дифенцій («категорії сімей», «сім'я з дітьми» тощо);
- визначити функції держави сто-

совно сім'ї у забезпеченні її прав та інтересів;

- передбачити механізми регулювання взаємовідносин між інститутом сім'ї і державою, державними інститутами, системою охорони здоров'я, освіти, соціального страхування і соціальної допомоги тощо;

- визначити перелік суб'єктів управління в сфері державної сімейної політики та встановити межі їх компетенції.

- внести зміни в чинне законодавство з соціальних питань щодо спеціалізованих, адресних державних програм підтримки сімей.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
2. Про концепцію державної сімейної політики : Постанова Верховної Ради України від 17 вересня 1999 року № 1063-XIV. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1063-14>.
3. Про затвердження Державної цільової соціальної програми підтримки сім'ї до 2016 року : Постанова Кабінету Міністрів України від 15 травня 2013 р. N 341. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/341-2013-п>.
4. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 року № 2947-III. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>.
5. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок та чоловіків : Закон України від 08.09.2005р. № 2866-IV. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2866-15>.
6. Про заходи щодо заохочення народжуваності в Україні : Указ Президента України від 03 січня 2002 року №5/2002. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5/2002>.
7. Про схвалення Концепції демографічного розвитку на 2005-2015 роки : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 8 жовтня 2004 р. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/724-2004-р>.
8. Про затвердження Державної програми «Репродуктивне здоров'я нації» на період до 2015 року : Постанова Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2006 р. N 1849. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1849-2006-п>.
9. Кодекс законів про працю України № 322-VIII від 10.12.1971. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/322-08>.
10. Про державну допомогу сім'ям з дітьми : Закон України від 21 листопада 1992 р. № 2811-XII. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2811-12>.
11. Про внесення змін до Закону України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» щодо виплати допомоги при народженні дитини» : Закон України від 17.03.2011 № 3164-VI. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3164-17>.
12. Про внесення змін до Закону України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» щодо розміру допомоги на дітей, над якими встановлено опіку чи піклування» : Закон України від 15.04.2008 № 269-17. – Режим доступу : [zakon.rada.gov.ua/laws/show/269-17](http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/269-17).
13. Про внесення змін до статті 18-3 Закону України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» : Закон України від 19.01.2006 № 3372-IV. – Режим доступу : [zakon.rada.gov.ua/laws/show/3372-15](http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3372-15).
14. Характеристика домогосподарств (1999-2011рр.). – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
15. Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям : Закон України від 01 червня 2000 р. № 1768-III. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1768-14>.

16. Житловий фонд України. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>
17. Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні : Закон України від 5 лютого 1993 р. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2998-12>.
18. Про затвердження Державної програми забезпечення молоді житлом на 2002-2012 роки : Постанова Кабінету Міністрів від 29 липня 2009 р. № 1089 – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1089-2002-п>.
19. Сім'я та сімейні відносини в Україні : сучасний стан і тенденції розвитку. – К.: ТОВ «Основа-Принт», 2009. – 248 с.
20. Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2013 році : Щорічне Послання Президента України до Верховної Ради України. – К. : НІСД, 2013. – 576 с. ISBN 978-966-554-187-5.

REFERENCES:

1. Konstytutsiia Ukrainy vid 28.06.1996 № 254k/96-VR (Constitution of Ukraine of 28.06.1996 № 254k / 96 VR). Mode of access: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr>
2. Pro kontseptsiiu derzhavnoi simeinoi polityky : Postanova Verkhovnoi Rady Ukrainy vid 17 veresnia 1999 roku № 1063-XIV (On the concept of family policy: Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine of 17 September 1999 № 1063-XIV). Mode of access: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1063-14>.
3. Pro zatverdzhennia Derzhavnoi tsilovoi sotsialnoi prohramy pidtrymky simi do 2016 roku : Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 15 travnia 2013 r. № 341 (On Approval of the National Programme for Family Support to 2016: Cabinet of Ministers of Ukraine dated 15 May 2013 p. № 341). Mode of access: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/341-2013-p>.
4. Simeinyi kodeks Ukrainy vid 10 sichnia 2002 roku № 2947-III (The Family Code of Ukraine on January 10, 2002 № 2947-III). Mode of access : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>.
5. Pro zabezpechennia rivnykh prav ta mozhlyvostei zhinok ta cholovikiv : Zakon Ukrainy vid 08.09.2005r. № 2866-IV (On Equal Rights and Opportunities for Women and Men: The Law of Ukraine on 08.09.2005r. Number 2866-IV). Mode of access : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2866-15>.
6. Pro zakhody shchodo zaokhochennia narodzhuvanosti v Ukraini : Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 03 sichnia 2002 roku № 5/2002 (On measures to promote fertility in Ukraine: President of Ukraine Decree of January 3, 2002 № 5/2002). Mode of access : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5/2002>.
7. Pro skhvalennia Kontseptsii demohrafichnoho rozvytku na 2005-2015 roky : Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Urainy vid 8 zhovtnia 2004 r (On Approval of the Concept of economic development for 2005-2015: Cabinet of Ministers Urayiny on October 8, 2004). Mode of access : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/724-2004-r>.
8. Pro zatverdzhennia Derzhavnoi prohramy «Reproduktyvne zdorovia natsii» na period do 2015 roku : Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 27 hrudnia 2006 r. № 1849 (On the State program “Reproductive Health of the Nation” until 2015: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of 27 December 2006 p. № 1849). Mode of access: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1849-2006-p>.
9. Kodeks zakoniv pro pratsiu Ukrainy № 322-VIII vid 10.12.1971 (Labour Code of Ukraine № 322 from 10.12.1971-VIII). Mode of access: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/322-08>.
10. Pro derzhavnu dopomohu simiam z ditmy : Zakon Ukrainy vid 21 lystopada 1992 r. № 2811-XII (On State Assistance to Families with Children: The Law of Ukraine on 21 November 1992 p. № 2811-XII). Mode of access: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2811-12>.
11. Pro vnesennia zminy do Zakonu Ukrainy «Pro derzhavnu dopomohu simiam z ditmy» shchodo vyplaty dopomohy pry narodzhenni dytyny» : Zakon Ukrainy vid 17.03.2011 № 3164-VI (On Amending the Law of Ukraine “On State Support to Families with Children” on the payment of maternity benefits “: Law of Ukraine of 17.03.2011 № 3164-VI). Mode of access : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3164-17>.
12. Pro vnesennia zmin do Zakonu Ukrainy «Pro derzhavnu dopomohu simiam z ditmy» shchodo rozmiru dopomohy na ditei, nad yakymy vstanovleno opiku chy pikluvannia» : Zakon Ukrainy vid 15.04.2008 № 269-17 (On Amending the Law of Ukraine “On State Support to Families with Children” on the amount of assistance to children under guardianship “: Law of Ukraine of 15.04.2008 № 269-17). Mode of access : [zakon.rada.gov.ua/laws/show/269-17](http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/269-17).
13. Pro vnesennia zmin do statti 18-3 Zakonu Ukrainy «Pro derzhavnu dopomohu simiam z ditmy» : Zakon Ukrainy vid 19.01.2006 № 3372-IV (On Amendments to Article 18-3 of the Law

of Ukraine “On State Support to Families with Children”: The Law of Ukraine of 19.01.2006 № 3372-IV). Mode of access : zakon.rada.gov.ua/laws/show/3372-15.

14. *Kharakterystyka domohospodarstv (1999-2011rr.)* (Characteristics of Households (1999-2011 gg.)). Mode of access : <http://www.ukrstat.gov.ua>.

15. *Pro derzhavnu sotsialnu dopomohu malozabezpechenym simiam* : Zakon Ukrainy vid 01 chervnia 2000 r. № 1768-III (On state social assistance to low-income families: the Law of Ukraine of June 01, 2000 p. № 1768-III). Mode of access : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1768-14>.

16. *Zhytlovyyi fond Ukrainy* (Housing Fund of Ukraine). Mode of access : <http://www.ukrstat.gov.ua>

17. *Pro spriannia sotsialnomu stanovlenniu ta rozvytku molodi v Ukraini* : Zakon Ukrainy vid 5 liutoho 1993 r (On the promotion of social advancement and development of young people in Ukraine: Law of Ukraine on February 5, 1993). Mode of access : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2998-12>.

18. *Pro zatverdzhennia Derzhavnoi prohramy zabezpechennia molodi zhytлом na 2002-2012 roky* : Postanova Kabinetu Ministriv vid 29 lypnia 2009 r. № 1089 (On the State program for youth housing in 2002-2012: Cabinet of Ministers of 29 July 2009 p. № 1089). Mode of access : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1089-2002-p>.

19. *Simia ta simeini vidnosyny v Ukraini : suchasnyi stan i tendentsii rozvytku* (Family and Family Relations in Ukraine: current state and trends). K.: *TOV «Osnova-Prynt»*, 2009. 248 p.

20. *Pro vnutrishnie ta zovnishnie stanovyshe Ukrainy v 2013 rotsi* : Shchorichne Poslan- nia Prezydenta Ukrainy do Verkhovnoi Rady Ukrainy (On the internal and external situation of Ukraine in 2013: Annual Address of the President of Ukraine to the Verkhovna Rada of Ukraine). K. : *NISD*, 2013. 576 p. ISBN 978-966-554-187-5.

Михайленко Олена Валентинівна – аспірант

Дніпропетровський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентові України

Адреса: 49044, м. Дніпропетровськ, вул. Гоголя, 29

Mykhailenko Olena Valentynivna – postgraduate

Dnepropetrovsk regional institute of public administration, the National academy of public administration, office of the President of Ukraine

Address: 29, Gogol Str., Dnipropetrovsk, 49044